

Драженко Јоргић
Универзитет у Бањој Луци
Филозофски факултет

КАКО ПОМОЋИ ЖРТВАМА И НАСИЛНИЦИМА У ВРШЊАЧКОМ НАСИЉУ

*Човјек је човјеку вук...
Има лијека, и за човјека, и за вука!*

Резиме: У раду су приказана савремена схватања како се може помоћи жртвама и насилницима у вршњачком насиљу. Расвјетљавани су и неки приступи из наше прошлости, али и савремена одређења превентивних и интервентних мјера у законским и подзаконским актима. Као илустративан примјер понуђен је и оријентациони модел педагошке радионице у виду сусрета жртва и насилника. На крају рада изведена су закључна разматрања и препоруке за даљи рад.

Кључне ријечи: жртва, насилник, вршњачко насиље, превентивне и интервентне мјере, законски и подзаконски акти, модел педагошке радионице.

У В О Д

Данас се у основним и средњим школама све више почела дизати прашина око вршњачког насиља. Сви могући медији невјероватном брзином приказују случајеве вршњачког насиља. На основу слике медија испада као да га раније уопште није било, или да се уопште није придавала толико алармантна важност.

Но, међутим, вршњачко насиље је ипак присутно, и у школским просторима, али и изван њих. Колико год школе својом васпитном дјелатношћу превентивно дјеловале, ипак су и даље евидентни одређени случајеви вршњачког насиља. Поставља се питање колико су релевантне постојеће превентивне мјере школских институција у погледу спречавања вршњачког насиља, али исто тако и интервентне мјере које се предузимају када се насиље већ деси.

Један од незаобилазних проблема је и проблем васпитне превенције вршњачког насиља у породици. Дакле, изгледа да су заказале и превентивне и интервентне мјере према вршњачком насиљу и у оквирима данашње савремене породице.

Поред породице и школе као најбитнијих фактора васпитања, незаобилазне су и одређене законске и подзаконске одредбе којима се регулише

васпитна превенција и интервенција према вршњачком насиљу. Оне су с развојем школе постојале, али изгледа да данас нису толико дјелотворне. Црно слово на папиру није довољан индикатор како превенирати и интервенисати у случајевима вршњачког насиља.

У теорији о вршњачком насиљу, а и евидентним случајевима најчешће се спомињу два вида вршњачког насиља – вербално и физичко. Обично вербално претходи физичком насиљу. Постоје, исто тако, и тренутно, али и понављано насиље међу вршњацима. Врло чести су случајеви да су насилници постали жртве, али и обрнуто, да жртве прерастају у насилнике. Овакве ситуације све више шире вршњачко насиље, посебно ако се затворе очи пред овим проблемом.

У овом раду покушаћу да расвијетлим значај помоћи жртвама и насилницима у вршњачком насиљу. Указаћу на неке савремене приступе интервентном раду који касније може да буде одлична превенција вршњачког насиља. Исто тако, даћу и сопствене приједлоге како помоћи жртвама и насилницима у вршњачком насиљу и препоруке како ангажовати школске педагоге, наставнике, родитеље, ученике, али и закон у погледу превентивних/интервентних мјера у случајевима вршњачког насиља.

ЈЕДНО МОЈЕ ИСКУСТВО У ВРШЊАЧКОМ НАСИЉУ

У првом полугодишту првог разреда средње школе био сам жртва физичког насиља. Да..., био сам низак, мршуљав, али и вриједни ученик који је имао циљ да постиже што бољи школски успјех. Наравно, примјећујете, био сам савршена потенцијална жртва за ученике који су били крупни, високи, лијени, а школске оцјене су за ове ученике требале бити резултат насилничког изнуђивања помоћи од стране жртава као што сам, рецимо био то ја. Такав насилник постојао је у мом одјељењу, и ту је почела моја мука која је, срећом, брзо завршила.

Сједио сам у другој клупи, а он у првој. Таман довољно близу да ме може звизнути иза ушију кад год он то пожели, а често и по ушима. Он је то веома успјешно радио. Добро се сјећам његова два дебела прста (кажипрст и средњи прст заједно удружени) која су ме редовно, из часа у час, ударала по потиљку и ушима, које су послије удараца била толико ужарена да сам имао осјећај да се сва крв слила у моје уши.

Тако је то почело. Он мене удара по ушима и потиљку, ужива у томе што је већи и крупнији, и што, има моћ надомном. Посебно се сладио мојим импулсивним реакцијама које су се видљиво манифестовале у мојој мимици и гестовима. Увијек сам оштро и панично бјеснио. То се добро видјело на мом лицу, боји гласа и покретима главе и тијела. Он је просто уживао у томе. Све те моје реакције постајале су му душевна храна за нове ударце.

Ово физичко насиље трајало је једно двије седмице. Дуго сам размишљао шта да радим. Физички сам био много слабији да насиљу узвратим насиљем. Тек би тада настрадао. Ударци би вјероватно били и по осталим дијеловима

тијела. Размишљао сам да га пријавим одјелењском старјешини. Можда сам то и урадио, али се сада тога више не сјећам, знам да је насиље и даље трајало. Ударци по ушима и потиљку стално су се понављали, а ја увијек исто реаговао, а он уживао у мојим реакцијама.

Када ми је све прекипјело одлучио сам се на један, за мене тада, веома захвалан потез. Пронађем у школи свог доброг старог пријатеља из основне школе. Био је окорјели панкер, који је већ по свом изгледу био зезнут за околину. Он је тада био у једном другом одјелењу првог разреда. Обратим му се на великом одмору, и све му објасним шта ми се дешавало тих дана. Колега панкер одмах је одреаговао, дозвоа себи сличног колегу, и правац до „мог насилника“. Пошто сам га њима показао, они су му одмах пришли, без мог присуства. Вјероватно су га тада њих двојица уз пријетњу увјерили шта може, а шта не може радити са мном. Сигурно су му запријетили да ће бити жестоко дочекан и премлаћен ако још једном покуша мене ударати по ушима и потиљку.

Послије тог сусрета мог колеге са насилником стријепио сам још увијек какве ће бити реакције насилника. Веома тешко ми је тада било ићи на наставу, а посебно погледати њега у очи.

Обично се каже: „Послије кише долази сунце“. Ето, тако дође сунце и мени. Тај, тада за мене домишљати потез, имао је успјеха. Он ме је престао ударати. Ух..., како сам тада био срећан. Но, било је ту још неких позитивних помака. Успио сам остати у добрим односима са њим. Послије тога, често сам му по потреби помагао када смо имали контролни или када је он усмено одговарао за оцјену. Једноставно, он је схватио да се насилништву може стати у крај, а и мени са тада вратило моје самопоштовање. Било је то једно моје искуство у вршњачком насиљу, које сам, ето, као петнаестогодишњак на тада специфичан начин зауставио.

КАКО СЕ НЕКАД „ПОМАГАЛО“ НАСИЛНИЦИМА

У развоју од тзв. „старе“, преко „нове“, па све до савремене школе, посебно мјесто у васпитању дјете и омладине заузимала је дисциплина и дисциплиновање ученика. Дисциплиновање појединих ученика односило се и на интервентне мјере у погледу насилног понашања ученика. Ове мјере су се радикално мијењале како се развијала школа, али и како се развијао научни и стручни поглед према дисциплини и дисциплиновању ученика, посебно оних који су били идентификовани као насилници.

Вилхелм Рајн је одвојено говорио о средствима која спречавају (превентивна – надзор) и која уклањају неред (репресивна – укор, пријетња, казна). Казну је сматрао значајном, али првенствено у прошлости, кад је била скоро једино васпитно средство. Рајн је извршио занимљиву подјелу казни: а) оне које проширују увиђање, интелектуалне казне; б) оне које утичу на вољу, моралне казне; и ц) казне за застрашивање (Tnnavac, 1996).

Војислав Бакић је педантно рашчлањавао поглавље о дисциплинским средствима и дисциплинском поступку, гдје наводи таквих осам средстава и поступака, и то:

- 1) дисциплински надзор и упознавање дужности,
- 2) забављање и пословање,
- 3) заповјест и забрана,
- 4) духовне казне (опомена, укор или прекор),
- 5) кажњавање затвором (посебна собица за затварање),
- 6) рад за казну и материјална казна (надокнада штете),
- 7) тјелесне казне (стајање, сједење на одређ. мјесту, смањивање хране) и
- 8) премјештање и отпуштање ученика из школе.

Бакић наводи примјер „учитеља мучитеља“, који је претјеривао у примјени казни, њемачког учитеља Хеберлеа, који је за 51 годину и седам мјесеци службе:

- дао својим ученицима 911257 батина (штапом или прутом), 127000 шиба, 10255 удараца по устима, 7905 ћушака, више од једног милиона зврчака по глави, и још је тукао ученике лењиром, и примјењивао сличне репресивне мјере (Исто, 1996).

Владета Тешић је дао илустративан примјер како су се ученици у школама Србије XIX вијека дисциплиновали, а гдје су међу њима били кажњавани и ученици насилног понашања. У *Наставленију* (1844) указано је на читаву скалу казни, и то:

- стајање изван клупе,
- клечање,
- затвор,
- бијење ученика (прутом) и сличне казне (Исто, 1996).

С развојем школског законодавства дефинисале су се и лакше и теже повреде обавеза ученика. Међу тежим повредама обавеза налазили су се и одређени елементи насилништва. Тако је изазивање туче или учешће у тучи, као и изражавање националне и вјерске нетрпељивости спадало у тежу повреду обавеза ученика. За ове повреде обично су се предузимале васпитно-дисциплинске мјере у виду строгог укора или искључења из школе (Исто, 1996).

Бројне казне које су се у прошлости односиле и на ученике потенцијалног или стварног насилног понашања данас су забрањене. Дакле, данас се ученици не смију тјелесно кажњавати, застрашивати, кажњавати присилним радом, вријеђати, лишавати хране, одузимати им се предмети, излагати вјетру или киши, и слично. Ето, могли смо сажето да видимо како су се некад ученици кажњавали међу којима су били и ученици потенцијалног или стварног насилног понашања. Све казне у прошлости сматране су тада незаобилазним средствима „помоћи“ потенцијалним и стварним насилницима.

ШТА КАЖУ АКТУЕЛНИ ЗАКОН И ПРОТОКОЛ

И у ранијим Законима и Правилницима постојале су одређене васпитно-дисциплинске мјере које су се односиле на ученике насилног понашања. Те мјере односиле су се на лакше и теже повреде обавеза ученика.

У актуелном Закону о основном образовању и васпитању у члану 82. и ставу 5 међу тежим повредама обавеза ученика издвајају се и оне које се односе на насилничко понашање. Између осталог, то су:

- употреба или *подстрекавање* ученика на употребу дувана, алкохола или наркотичког средства,
- изазивање *туче* или учешће у тучи,
- изражавање националне или вјерске *нетрпељивости* и
- недоличан однос или *насиље* ученика једних према другима.

За ове теже повреде обавеза ученика од васпитно-дисциплинских мјера изричу се укор директора и укор наставничког вијећа. Изречене мјере могу се у току године ублажити или укинути. На основу члана 59. и ставова 2 и 3, односно ученик који је навршио 15 или има више година, а који учини тежу повреду обавеза искључује се из школе. Дакле, ово су неке од репресивних мјера које се могу изрицати ученицима насилног понашања у основној школи.

Календарске 2008. године у масовним медијима је све више јавност била упозната са вршњачким насиљем у основним и средњим школама. За разлику од ранијих случајева јавност се могла веома очигледно увјеравати о насиљу међу вршњацима, и то посебно путем гледања видео материјала као најувјерљивијих доказа да је вршњачко насиље све више евидентно у данашњим основним и средњим школама. Због великог притиска медија и широке јавности Министарства просвјете и културе, здравља и социјалне заштите и унутрашњих послова Републике Српске морали су дати брз одговор на овакво стање. Тако је у новембру 2008. године потписан „Протокол о поступању у случајевима вршњачког насиља међу дјецом и младима у образовном систему“. У овом протоколу дефинисане су и одређене обавезе васпитно-образовне установе које се, између осталог, односе и на одређене видове пружања помоћи жртвама и насилницима у вршњачком насиљу.

У оквиру дужности пружања помоћи жртвама истиче се следеће:

- по пријави, односно дојави насиља одмах обавити **разговор** с дјететом које је жртва насиља, а у случају да је постојала лекарска интервенција, уз договор с лекаром, чим то буде могуће. Ови разговори с дјететом обављају се увијек у присутности неког од стручних радника васпитно-образовне установе, а на начин да се поступа посебно **пажљиво, поштујући дјететово достојанство** и пружајући му **подршку**;
- **родитељима** или законским заступницима дјетета које је жртва вршњачког насиља **дати обавјештења** о могућим **облицима савјетодавне и стручне помоћи дјетету** у васпитно-образовној установи и изван ње, а с **циљем подршке и оснаживања дјетета те превазилажења трауматског доживљаја**.

Поред дужности пружања помоћи жртвама Протоколом су прецизиране и неке дужности везане за пружање помоћи насилницима. Посебно истакнуте дужности су:

- што хитније обавити **разговор** с дјететом које је починило насиље уз присуство стручне особе, **указати дјетету на неприхватљивост и штетност таквог понашања**, те га **савјетовати и подстицати** на промјену таквог понашања, а током разговора посебно обратити пажњу износи ли дијете неке околности које би указивале да је дијете жртва занемаривања или злостављања у својој породици или изван ње, у ком случају ће се одмах обавијестити центар за социјални рад, а по потреби или сумњи на почињење кажњиве радње обавијестити полицију или надлежно тужилаштво а васпитно-образовна установа ће предузети све **мјере за помирење дјете и за стварање толерантног, пријатељског понашања** у васпитно-образовној установи;

- позвати **родитеље** или законске заступнике дјетета које је починило насиље, **упознати их са догађајем**, као и с неприхватљивошћу и штетношћу таквог понашања, **савјетовати их** с циљем промјене таквог понашања дјетета, те их позвати на **укључивање у савјетовање** или стручну помоћ унутар школе или изван ње (центри за социјални рад, поликлиника за дјецу и младе, центри за ментално здравље, полиција и Омбудсмен и слично) и обавијестити их о обавези васпитно-образовне установе да случај пријави надлежном центру за социјални рад, полицији или другим надлежним институцијама,

Из ових дужности јасно видимо да поред директног контакта са жртвама и насилницима треба и индиректно пружати помоћ жртвама и насилницима, и то преко њихових родитеља или законских заступника.

ПЕДАГОШКИ ПРИСТУП ЖРТВАМА И НАСИЛНИЦИМА У ВРШЊАЧКОМ НАСИЉУ

Када је већ евидентирано вршњачко насиље познато је ко је жртва, а ко насилник. И жртви и насилнику је потребна педагошка подршка, и то у смислу да се жртви врати њено самопоштовање, а да насилници што прије промјене своје понашање. Педагошка подршка је неопходна и из разлога да се насилништво више не понавља, а и како би подршка прерасла из интервентне у превентивну мјеру.

Расправљајући о учионици без насилништва Алан Бин (2004) наводи неколико корисних савјета како помагати жртвама. Кроз илустративне примјере истиче се сљедеће:

Помозите жртвама!

Будите на опрезу
Препознајте жртве или потенцијалне жртве
Тражите информације од родитеља
Разговарајте са другим наставницима и особљем
Преиспитајте сопствена увјерења
Прекините завјет ћутања
Реагујте одмах
Будите добар слушалац
Пошаљите јасну поруку
Обезбиједите жртвама савјетовање

Упутите родитеље у оно што чините
Придобијте очевице
Подстичите позитиван став
Развијајте самопоштовање код својих ученика
Научите ђаке да примјене поступак визуелизације
Играјте игру афирмативног говора о себи
Помозите ученицима да прихвате чињеницу да су другачији
Посматрајте своју учионицу очима ђака
Подјелите савјете за избјегавање насилништва
Примјените метод заједничког рјешавања проблема
Примјените приступ без оптужби
Подстичите добре породичне односе
Подстичите добре односе са другим одраслим особама
Пружите уточиште жртвама
Играјте игру „Шта би било...?“
Изједначите моћ
Ангажујте ученике у групама
Пружите им прилику да заблистају
Нека ученици воде дневнике
Научите ђаке да планирају ситуације
Помозите ученицима да науче да користе своју моћ
Заштитите се

Извор: Ромен, 2006.

Слично Биновим савјетима и Тревор Ромен говори о одређеним савјетима како помоћи жртвама. Његови савјети односе се на ситуације како припремити жртве у случајевима да се насилништво у ком случају понавља. Неки од корисних савјета су:

- трудити се да се насилникове ријечи не схвате лично („Ти имаш своје мишљење, ја имам своје“);

- кад силеција пријети да му даш новац („Дај му новац, али га одмах пријави неком одраслом“);
- када те силеција вријеђа („Као да не чујеш глас силеције...“);
- када те силеција изазива на тучу („Треба да се удаљиш од њега што брже и да за то кажеш неком старијем“);
- када видиш да ти силеција прилази („Треба да му се склониш с пута“, „Придружи се другоме да не будеш сам“);
- користи хумор на свој рачун;
- изражавај осјећања путем „Ја-порука“;
- изненади силецију покушајем да се спријатељиш с њим, и слични савјети (Ромен, 2006).

Поред помоћи жртвама неопходно је помоћи и насилницима, и то у правцу промјене њиховог понашања. Наиме, потребно је одмах одреаговати како се насиље не би понављало.

У споменутој расправи о учионици без насилништва Бин говори такође и о корисним савјетима како помоћи насилницима у вршњачком насиљу. Између осталог, он препоручује следеће:

Помозите насилницима!

Ухватите их на дјелу
Имајте сажаљења
Препознајте насилнике или потенцијалне насилнике
Никад немојте да будете насилни према насилнику
Одредите одговарајуће казнене мјере
Промијените њихов начин размишљања
Разговарајте с родитељима
Окупите родитеље
Усмјерите се на понашање
Научите ученике да прате сопствено понашање
Обезбиједите савјетовање насилним ученицима
Ангажујте друге ученике
Успоставите суд за насилништво
Помозите ученицима да открију своја интересовања и да им се посвете
Помозите ученицима да савладају вјештине предводништва
Помозите ученицима да нађу менторе
Научите нешто више о својим ученицима
Поведите кампању против насилништва
Помозите ученицима да савлађују бијес
Ангажујте старије ученике
Примијените метод „стани и размисли“
Задајте ученицима важне задатке
Научите их да се сами „уразуме“
Сакупљајте профиле понашања
Научите ђаке да се на позитиван начин осјећају моћно
Пробајте са критичким испитивањем
Обезбиједите ученицима мјесто на које могу да оду
Оснујте клуб
Помозите ученицима да схвате зашто малтретирају друге
Помозите ученицима да престану с насилништвом

(Bin, 2004).

ŠLEDŽIJA

Ne baš lep, ne baš pametan i veoma snažan učenik koji se muva po dvorištu i kinji sve koji su mlađi i slabiji od njega. Često im otima užinu, patike i novac. Odličan je za izbegavanje.

Извор: Marinković, Petrović, Živković, 2004.

У бројним случајевима када насилници, упркос педагошком приступу у виду бројних савјетовања, и даље настављају са насилништвом, неопходно је примјењивати „оштрије“ васпитно-дисциплинске мјере, као што су нпр. опомене или укури.

СУСРЕТИ ЖРТАВА И НАСИЛНИКА (ПЕДАГОШКА РАДИОНИЦА)

Када је у школама евидентирано вршњачко насиље, али и у случајевима идентификације потенцијалних насилника и жртава могуће је поред бројних претходних разговора (савјетовања) са жртвама, насилницима, њиховим родитељима, вршњацима, наставницима и другим лицима који су директно или индиректно учесници васпитно-образовног процеса организовати **педагошке радионице** у форми „**сусрета жртва и насилника**“. Оријентационе етапе и активности унутар њих могле би овако да изгледају:

1. етапа: Окупљање жртава и насилника (5 мин.)

На једном од часова васпитног рада одјељењске заједнице наставник или школски педагог треба да позове све жртве и насилнике, али исто тако и потенцијалне учеснике вршњачког насиља.

2. етапа: Упознавање жртава и насилника о посљедицама вршњачког насиља (5 мин.)

Дотични наставник или школски педагог треба да истакне колико су жртве потрешене и повријеђене у насиљу, како су увучене у страх, како су изгубиле самопоштовање, и на неки начин повукле у себе. Исто тако, неопходно је да се истакне и стање насилника, који не може да контролише своје понашање, не може да се стрпи и заустави, па да размисли шта да ради, да уопште не размишљају о могућим посљедицама, како за њих, али и тако за жртве, да своју снагу и моћ могу искористити без насиља, и слично.

3. етапа: „Жртва – насилник“ и „Насилник – жртва“ – припрема игре улога (5 мин.)

У овој етапи неопходно је припремити сљедеће улоге ученика: жртве и потенцијалне жртве прво ће глумити насилнике, а у исто вријеме ће насилници и потенцијални насилници глумити жртве. Наставник ће прво прићи и окупити жртве и потенцијалне жртве и припремити их како да вербално пријете или вријеђају насилнике или потенцијалне насилнике, односно наставник ће их припремити како да глуме насилнике. На примјер, реће им да вербално насиље започну сљедећим пријетњама и увредама: „Свињо једна дебела... уууууу колики си ти крмак...“, „Мајку ти твоју... има да ми даш 5 КМ!...“, „Аааааа, јесу ти клемпаве уши, вид' кол'ке су ти!...“, „Ђоро, ђоро, можеш ли ме ти уопште видјети, слијепац један, уууу кол'ке су ти тегле на очима!...“, „Патуљак један, а вид' колишни си, лакше те прескочит' него заобић', ааааа патуљак један!...“, и сличне пријетње и увреде. Исто тако, наставник или школски педагог послије окупљања жртава и потенцијалних жртава окупља и насилнике и потенцијалне насилнике, али њих припрема за улоге жртава. Укратко им објашњава да ће свако од њих бити у прилици да их неко од „нових насилника“ вријеђа или пријети. Они треба осталим ученицима – посматрачима да покажу како треба реаговати у тим ситуацијама.

4. етапа: Игра улога са посматрањем (10 мин.)

Наставник или школски педагог изводи редом све парове ученика. Сваки пар чини један ученик – жртва и један ученик – насилник. Глумачки парови треба да прикажу ситуације вршњачког вербалног насиља у којој насилно понашање започиње насилник, односно некадашња жртва или потенцијална жртва. Док парови изводе ситуације вербалног насиља остали ученици посматрају и послије сваке глуме дају своје коментаре како се жртва понашала, а и како би било најпожељније реаговати у таквим ситуацијама. Након сваког пара остали ученици дају своје коментаре. У игри улога морају учествовати сви ученици како би добили јаснији увид како се осјећа жртва, а како насилник у вербалном насиљу.

5. етапа: Ротације улога (10 мин.)

Исто као и у 4. етапи, ученици и даље настављају са игром улога, али тако да су сада насилници они који су претходно били жртве, и обрнуто, жртве су они ученици који су претходно били насилници.

6. етапа: Закључно разматрање – „Округли сто“ (10 мин.)

Након свих одиграних улога наставник или школски педагог отвара дискусију у виду „Округлог стола“. Дискусију покреће и одржава слjedeћим питањима:

- Како се осјећа жртва, а како насилник у вршњачком насиљу?
- Које су последице за жртву, а које за насилника?
- Како треба да реагује жртва у вербалном, а како у могућем физичком насиљу?
- Како треба насилник да контролише своје понашање?
- Гдје један насилник треба да искористи своју снагу и моћ?

У току дискусије наставник или школски педагог треба да сугерише ученицима да насилници треба што прије да мијењају своје понашање, јер могу бити једног дана кажњени, али исто тако да и они могу бити у позицији жртве. Такође, ученицима се може сугерисати да када их неко vriјеђа, пријети или када је могућ физички напад, да тада „неочекивано“ смирено реагују, потпуно опуштено, па чак, често исмијавају себе саме, а не насилника. У случајевима када је могућ физички напад, да се што прије прикључе већој групи ученика и што прије насилника пријаве некој одраслој особи (наставнику или школском педагогу).

ЗАКЉУЧНО РАЗМАТРАЊЕ И ПРЕПОРУКЕ

Упркос превенцији вршњачког насиља некад је неизоставно примјењивати педагошке интервентне мјере. Те мјере се односе на то како помоћи жртвама и насилницима када је насиље већ евидентирано. Битно је укључити у разговоре жртве, насилнике, њихове родитеље, али и остале ученике и наставнике. Посебно је важно истаћи да ће се пружити подршка, и жртвама, али и насилницима, односно да се види да неко већ предузима одређене мјере да се насиље заустави и не понавља. Циљ ове подршке је да се насилницима што прије промјени понашање, а жртвама врати њихово самопоштовање.

Међутим, моје искуство у раду са ученицима агресивног понашања показало је да је некад готово немогуће промјенити понашање таквих ученика. На њих, једноставно, не дјелују никакви разговори, савјетовања, нити педагошке радионице. Васпитно-дисциплинске мјере и оцјене из владања њима ништа не представљају.

Често себи, а и просвјетним радницима постављам питање: „Каква је функција оцјена из владања?“ Никаква. Само на неке насилнике корективно дјелује. Мислим да би се у будућности обавезно морале разматрати оцјене из владања, и то у смислу њиховог укључивања приликом уписне политике у средње и високе школе. Другачије речено, ове оцјене би требале бити веома битан улазни индикатор приликом уписа ученика у средње и високе школе. Мислим да би такав статус оцјена владања могао имати одличан повратни ефекат у основним и средњим школама у правцу једне могуће ефикасне превентивне мјере вршњачког насиља. Наравно, са овим статусом оцјена

владања требали би се сви упознати, ученици, њихови родитељи, наставници и стручни сарадници. Дубоко се надам да тада не би било толико присутног насиља међу ученицима...

ЛИТЕРАТУРА

- Bin, A. (2004). *Učionica bez nasilništva*. Beograd: Kreativni centar.
- Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju* (2008).
- Marinković, Lj., Petrović, J., Živković, D. (2004). *ŠKOLA*. Beograd: Kreativni centar.
- Протокол о поступању у случајевима вршњачког насиља међу дјецом и младима у образовном систему* (2008).
- Ромен, Т. (2006). *Силенције су прави гњаватори*. Београд: Креативни центар.
- Trnavac, N. (1996). *Fragmenti o DISCIPLINI UČENIKA*. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta.

КОРИСНЕ ВЕБ СТРАНИЦЕ

<http://www.abanet.org/>
<http://www.ncjrs.org/peerhome.htm/>
<http://www.nsscl.org/>
<http://www.ojjdp.ncjrs.org/>
<http://www.pikas.se/>
<http://www.portal.ludbreg.hr/>
<http://www.vasezdravlje.com/>
<http://www.zzjzpgz.hr/>